

вини, що виключає злочинність діяння, а також вирішувати питання, пов'язані з кримінальною відповідальністю осіб, які це завдання виконують.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлов В. Выполнение профессиональных функций, как обстоятельство, исключающее преступность деяния // Уголовное право. – 2002. – № 2. – С. 51-54.
2. Корнеевский Ю.В., Токарева М.Е. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам. – М.: ООО Изд-во Юрлитинформ, 2000. – 152 с.
3. Гушин А.Н., Громов Н.А., Царева Н.П. Оперативно-розыскная деятельность: совершенствование форм вхож-

дения ее результатов в уголовный процесс: Учебно-практическое пособие. – М.: Издатель Шумилова И.И., 2003. – 117 с.

4. Елинский В.И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности. – М.: Издатель Шумилова И.И., 2001. – 228 с.
5. Тлумачний словник української мови / Укл.: Ковальова Т.В., Коврига Л.П. – Х.: Синтекс, 2000. – 672 с.
6. Григорьев В.Н., Шипков А.А. Уголовно-процессуальная деятельность подразделений по борьбе с организованной преступностью. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 183 с.

Надійшла до редколегії 06.07.2004

ОГАРЕНКО Ю.В. ПОНЯТИЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ЗАДАНИЯ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ИЛИ РАСКРЫТИЮ ПРЕСТУПНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗОВАННОЙ ГРУППЫ ИЛИ ПРЕСТУПНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, КОТОРОЕ ИСКЛЮЧАЕТ ПРЕСТУПНОСТЬ ДЕЯНИЯ

Рассмотрены некоторые спорные вопросы, связанные с проблемами определения понятия «специальное задание по предупреждению или раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации» как обстоятельства, что исключает преступность деяния.

OGARENKO JU.V. CONCEPT OF THE SPECIAL TASK UNDER THE PREVENTION OR DISCLOSING CRIMINAL ACTIVITY OF THE ORGANIZED GROUP OR CRIMINAL ORGANIZATION AS CIRCUMSTANCES WHICH EXCLUDES CRIMINALITY OF ACT

Some questions at issue connected to problems of definition of concept «the special task under the prevention or disclosing of criminal activity of the organized group or the criminal organization» as circumstances that excludes criminality of act are considered.

УДК 343.431:326.1

*А.М. ОРЛЕАН, канд. юрид. наук,
Б.В. ЛИЗОГУБ, канд. юрид. наук*

Академія прокуратури України

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЮ ЯВИЩАМ

Розглядаються пропозиції та обґрунтування необхідності вдосконалення чинного Кримінального кодексу України щодо кримінально-правової заборони торгівлі людьми, а також інших, пов'язаних з нею протиправних діянь.

Актуальність питання вдосконалення кримінального законодавства у напрямку протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею явищем обумовлюються значною кількістю таких правопорушень та недостатньою ефективністю протидії їм.

Питанням протидії торгівлі людьми в Україні останнім часом приділялась велика увага. Цєю проблемою займалися І.М. Даньшин, Т.А. Денисова, Л.Д. Єрохіна, В.О. Іващенко, В.А. Козак, М.Й. Коржанський, В.М. Куц, Я.Г. Лизогуб, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюк та багато інших вчених та практиків. Напрямки активізації зусиль державних органів та громадськості щодо протидії торгівлі людьми були окреслені у Проекті Закону України «Про заходи протидії торгівлі людьми» [1]. Тут, зокрема, запро-

поноване вдосконалення чинного КК України як безпосередньо торгівлі людьми, так і інших протиправних діянь, яке ми пропонуємо розглянути та викласти обґрунтування необхідності внесення таких змін.

Метою цієї статті є обґрунтування необхідності внесення передбачених загальним проектом закону змін до Кримінального кодексу України. Новизна міститься у нових положеннях кримінального закону щодо протидії торгівлі людьми, що запропоновані.

Тому частину другу статті 115 КК України у згаданому проекті пропонується доповнити пунктом 14 такого змісту: «вчинене з метою залякування інших осіб», що обумовлюється тим, що ця ознака суттєво підвищує ступінь суспільної небезпечності злочину. У даному випадку

особа не лише вчинює умисне вбивство, але, крім того, своїми діями погрожує вбивством іншим особам. Така погроза може мати непрямий характер, і тому наявність складу злочину, передбаченого статтею 129 КК, є достатньо сумнівною, в той час, як мета залякування інших осіб існує. А.А. Музика з приводу вдосконалення статті 115 КК України вніс цікаву пропозицію щодо викладення її положень за наступною схемою: ч.1 (залишається чинна редакція); ч.2 – “вбивство за обтяжуючих обставин”; ч.3 – “вбивство двох або більше осіб, або вбивство вчинене повторно (за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 цього Кодексу)”; та пропонує доповнити статтю таким текстом: “Примітка. Вбивством за обтяжуючих обставин визнається вбивство...” (наводиться перелік відповідних обтяжуючих обставин) [2, с.18]. Перевагою такої конструкції є позбавлення норми від зайвої перевантаженості, та можливість її “безболісного” вдосконалення у майбутньому шляхом доповнення примітки. У випадку такої, на наш погляд, необхідної зміни статті 115, кваліфікуючу обставину “вчинене з метою залякування інших осіб” необхідно буде закріпити у примітці.

Статтю, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми, пропонується перенести до розділу XII КК - відповідно до основного безпосереднього об'єкта торгівлі людьми, який, на нашу думку, є моральність, і закріпити у статті 301-1 КК. Загальновідомо, що існують випадки торгівлі людьми, в яких воля проданої людини не потерпає – людина перебуває у скрутному матеріальному становищі і добровільно погоджується на свій продаж. Суди такі дії цілком справедливо кваліфікують як торгівлю людьми. У першу чергу, у таких випадках потерпає моральність, оскільки лише їй в усіх без винятку випадках вчинення торгівлі людьми завдається шкода. З усієї сукупності об'єктів певного злочину основним є той, що визначає характер, сутність, зміст злочину та *завжди* (курсив наш - А.О., Б.Л.) зазнає шкоди від цього злочину, або ставиться під загрозу спричинення такої шкоди [3, с.82]. Тому громадську моральність пропонується визнати основним безпосереднім об'єктом злочину, що розглядається. Оскільки, як відомо, основний безпосередній об'єкт має бути частиною родового об'єкта злочину, треба помістити статтю, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми до розділу XII Особливої частини КК України та дещо змінити її зміст¹. У новій редакції вона виглядатиме наступним чином:

“Стаття 301-1. Торгівля людьми.

1. *Купівля-продаж, або інша платна передача (отримання) людини з метою незаконного використання, -*

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. *Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені шляхом обману чи зловживання довірою, або з використанням погроз, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності, -*

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. *Дії, передбачені частиною першою, або другою цієї статті, вчинені шляхом використання безпорадного стану людини або застосування фізичного насильства, або позбавлення волі, або щодо кількох людей, або повторно, або щодо завідомо неповнолітньої особи, -*

караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

4. *Торгівля людьми, що спричинила обернення людини у стан фактичного рабства, або призвела до тяжких наслідків, або вчинена з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації чи насильницького допоруства, -*

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. Під незаконним використанням у статтях 301-1 та 149 цього Кодексу слід розуміти сексуальну експлуатацію людини, використання її в порнобізнесі, втягнення її у злочинну діяльність, заточення у боргову кабалу, усиювлення чи удочерення в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатацію її праці, проведеної дослідів над людиною, примусову вагітність тощо”.

Запропонований варіант статті дозволяє диференціювати відповідальність за торгівлю людьми, вчинену різними способами. Ці способи відповідають чотирьом варіантам стану волі людини, котру продають, що у сукупності (спосіб та стан волі) характеризують ступінь небезпечності злочину.

Перший варіант характеризується добровільною волею людини, що продається. Тут винна особа використовує вразливе становище людини, якій “немає чого втрачати” та продає останню для злочинного використання за її згодою. Відповідальність за вчинення торгівлі людьми за згодою людини, що продається, закріплена частиною першою запропонованої статті.

Другий варіант передбачає фальсифікацію волі людини обманом або зловживанням довірою. Як більш суспільно небезпечні способи вчинення торгівлі людьми, обман та зловживання довірою пропонується закріпити у частині 2 нашого проекту статті КК.

Третій варіант передбачає ігнорування волі потерпілої особи. На відміну від попередніх варіантів, за якими незаконна угода укладається за участю трьох сторін – продавця, покупця і людини, котра є предметом злочину (із застосуванням обману чи примусу або без таких), цьому варіантові притаманна наявність угоди лише між двома сторонами – покупцем та продавцем. Більш того, потерпіла особа, її інтереси у цьому випадку грубо ігноруються, під час здійснення відносно людини незаконної угоди використовується її безпорадний стан, або вона викрадається чи позбавляється волі. Вчинення торгівлі людьми за таких обставин пропонується закріпити у частині третій статті КК, що запропонована нами.

Четвертий варіант передбачає злочинний вплив на волю людини шляхом погроз, шантажу, використання стану матеріальної чи іншої залежності, поєднаних або не поєднаних із застосуванням фізичного насильства. В залежності від характеру злочинного впливу на волю людини, різні способи цієї групи містяться у частинах другій або третій сформульованого нами проекту статті.

У четвертій частині відповідної статті КК пропонується закріпити найбільш небезпечні прояви торгівлі людьми, які за своїм характером є особливо тяжкими злочинами.

Видається доцільним також окремо передбачити відповідальність за вербування людей для незаконного використання за кордоном. У кримінальних кодексах багатьох країн передбачено окрему відповідальність за вербування людей для сексуальної чи іншої експлуатації (Таджикис-

¹ Більш детально див. [7]

тан, Киргизстан, Білорусь, Узбекистан, Казахстан, Ізраїль). Так, наприклад, згідно зі статтею 128 Кримінального кодексу Республіки Казахстан, кримінально караним є “вербування людей для сексуальної чи іншої експлуатації, вчинене шляхом обману” [4, с.142]. Запропоновано нами для внесення у КК України нормою будуть охоплюватись дії особи, яка вербує людину, вивозить її за кордон та сама незаконно її використовує, або безплатно передає іншій особі для незаконного використання. Ця стаття може також ефективно застосовуватись у випадках торгівлі людьми, коли достовірно довести факт купівлі-продажу неможливо. Кримінально караним вербування буде лише за умови вчинення його шляхом обману або застосування фізичного насильства. Через те, що основним безпосереднім об'єктом цього складу злочину є воля, ми вважаємо найбільш оптимальним вміщення його до розділу III КК і закріпiti у статті 149 КК, яку викласти у такій редакції:

“Стаття 149. Вербування людей для незаконного використання.

1. Вербування людини з метою незаконного використання за кордоном без ознак злочинів, передбачених статтями 301-1 та 447 цього Кодексу, вчинене шляхом обману, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо завідомо неповнолітньої особи або щодо декількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, а також вербування, пов'язане із застосуванням фізичного насильства, -

карається позбавленням волі на строк від шести до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що спричинили обернення людини у стан фактичного рабства, або призвели до тяжких наслідків, або вчинені організованою групою, -

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.”

Для забезпечення реалізації міжнародного зобов'язання України, закріпленого у кількох конвенціях та міжнародних угодах щодо протидії рабству та работоргівлі ми вважаємо необхідним внесення до КК статті 149-1 у якій передбачатиметься відповідальність за утримання людини у стані рабства. Об'єктом цього злочину є воля. Об'єктивна сторона полягає у примушуванні людини до праці. Способом вчинення цього злочину є погроза застосування до людини або її близьких родичів насильства, пошкодження чи знищення їх майна, або застосування насильства. Ця стаття виглядатиме наступним чином:

“Стаття 149-1. Утримання людини у стані рабства.

1. Примушування людини до праці шляхом застосування до неї або її близьких родичів насильства, що не є небезпечним для життя та здоров'я, або погрози застосування такого насильства, або під загрозою пошкодження чи знищення їх майна, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті ж самі дії, посягати із застосуванням небезпечною для життя чи здоров'я насильства, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинені щодо двох або більше осіб, або щодо завідомо неповнолітньої особи, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дев'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що спричинили смерть, тяжкі тілесні ушкодження, або інші тяжкі наслідки -

карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років”.

Також, на нашу думку, слід змінити статтю 303 КК України, декриміналізувавши проституцію. Науковці та практики неодноразово наголошували на тому, що злочинним треба вважати втягнення у заняття проституцією та сутенерство, а не саму проституцію [5, с.9; 6, с.4]. Однією з кваліфікуючих обставин для цього злочину пропонується закріпити вчинення злочинних дій щодо особи, яка перебуває у чужорідному етнічно-культурному середовищі. Ми вважаємо, що суспільна небезпечність значно підвищується у випадку, коли особа, котру примушують до проституції, не знає місцевих звичаїв, традицій та мови і тому має набагато менше шансів для самозахисту. Таким чином, статтю 303 було б доцільно викласти у такій редакції:

“Стаття 303. Примушування чи втягнення у заняття проституцією та сутенерство

1. Примушування чи втягнення у заняття проституцією шляхом застосування насильства чи погрози його застосування відносно потерпілої особи чи її близьких осіб, знущення чи пошкодження майна таких осіб, шантажу чи обману, -

карається позбавленням волі на строк від одного до трьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітньої особи, а так само особи, що перебуває у чужорідному етнічно-культурному середовищі -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Сутенерство, тобто діяльність, яка забезпечує надання сексуальних послуг особами чоловічої або жіночої статі з метою отримання прибутків, керівництво або участь у групі осіб, яка забезпечує таку діяльність -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, пов'язані із застосуванням щодо осіб, які займаються проституцією насильства, відбиранням у них грошей, їх утриманням в умовах, що принижують людську гідність, їх обманом чи шантажем, а так само посягати з підтриманням зв'язків з організованими групами чи злочинними організаціями, -

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.”

З метою забезпечення невідворотності покарання осіб, які здійснюють залучення інших людей у боргову кабалу і примушують до виконання боргових зобов'язань, зважаючи на поширеність останнім часом подібних випадків, причому значною мірою щодо потерпілих від торгівлі людьми, ми вважаємо потрібним частину третьої статті 355 після слів “чи спричинило інші тяжкі наслідки” доповнити словами “а так само примушування до виконання боргових зобов'язань, що були створені з метою залучення особи у боргову кабалу”.

Крім того, з урахуванням підвищеної суспільної небезпечності заволодіння особистими документами та, знову-таки, значної поширеності подібних діянь, а, також тих фактів, що найчастіше вказані діяння вчинюються відносно потерпілих від торгівлі людьми для їх утримання

за кордоном, нами пропонується доповнити статтю 357 частиною четвертою такого змісту:

“Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені стосовно громадянина України, що перебуває за кордоном, або посягати з вимогою вчинення певних дій або утримання від вчинення як умови повернення паспорту або іншого важливого особистого документу, -

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк”.

Враховуючи проблеми у поверненні додому потерпілих від торгівлі людьми, яких вивезли та продали за кордон, пропонується доповнити статтю 358 частиною четвертою такого змісту:

“Звільняються від кримінальної відповідальності за частиною третьою цієї статті особи, які стали потерпілими від торгівлі людьми чи пов'язаних з нею злочинів”.

Наведені пропозиції, на наш погляд, у випадку їх прийняття як відповідного Закону України, здатні суттєво посилити протидію торгівлі людьми та пов'язаним з нею злочинам в Україні, але вони повинні реалізовуватись обов'язково у комплексі з іншими заходами, передбаченими проектом Закону України “Про заходи протидії торгівлі людьми”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куц В.М., Лизогуб Б.В., Орлеан А.М. Закон України

“Про заходи протидії торгівлі людьми”: Теоретична модель. Проект // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми: 36. наук. пр. –Київ-Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. –С.197-280.

2. Музика А.А. Вбивство: деякі міркування щодо кримінально-правових досліджень в Україні (2001-2003 рр.) // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матеріали наук-практ. конф. –К.-Х.: Юрінком Інтер, 2004. –С.14-18.

3. Пінаєв А.А. Деякі питання кримінально-правової оцінки розбою // Проблеми правознавства. –1972. – Вип.22. –С.81-87.

4. Волженкин Б.В. Новый Уголовный кодекс Республики Казахстан // Правоведение. –1999. –№ 1. –С.141-145.

5. Іващенко В.О. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /НАВСУ.-К., 2000. -225 с.

6. Орлеан А.М. Зауваження та пропозиції до проектів Закону України № 4179 від 19.09.2003 р. та № 4280 від 17.10.2003 р. // Права людини. –2004. -№ 8. –С.3-4.

7. Орлеан А.М. Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /НУВС. –Х., 2003. – 226 с.

Надійшла до редколегії 04.03.2005

ОРЛЕАН А.М., ЛИЗОГУБ Б.В. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В НАПРАВЛЕНИИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ И СВЯЗАННЫМИ С НЕЙ ЯВЛЕНИЯМИ

Рассматриваются предложения и обоснования необходимости усовершенствования действующего Уголовного кодекса Украины по уголовно-правовому запрету торговли людьми, а также иных, связанных с ней противоправных действий.

ORLEAN A.M., LIZOGUB B.V. IMPROVEMENT OF THE CRIMINAL LEGISLATION IN A DIRECTION OF TRADE IN PEOPLE COUNTERACTION AND THE PHENOMENA CONNECTED TO IT

Offers and substantiations of necessity improvement of working Criminal code of Ukraine on a criminal-legal interdiction of trade by people, and also other, illegal actions connected to it are considered.

В.Д. ПЧОЛКІН

канд. юрид. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.46

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Розглянута сутність економічних злочинів.

Віднесені до компетенції підрозділів ДСБЕЗ злочини у сфері економіки охоплюють значне коло кримінальних посягань. На жаль, при розробці останнього варіанту КК

України не було визначено поняття “економічний злочин”, “злочин у сфері економіки” чи якогось іншого узагальнюючого терміна. Саме через це у сфері регулювання